

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Kuba – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2019

I. SAMMANFATTNING

Kuba är en enpartistat där de medborgerliga och politiska rättigheterna är allvarligt kringskurna. Efter bröderna Fidel och Raúl Castros 59 år vid presidentposten valdes Miguel Díaz-Canel i april 2018 till ny president av nationalförsamlingen. Regimens karaktär har emellertid inte förändrats. Raúl Castro sitter kvar som förstesekreterare i kommunistpartiet fram till 2021.

I den nya konstitutionen som antogs genom en folkomröstning i februari 2019 angavs att de mänskliga rättigheterna är universella och okränkbara. Det rättsliga skyddet stärktes på flera områden, men det oåterkalleliga socialistiska enpartisystemet kvarstår.

Den långsamma implementeringen av planerade ekonomiska reformer, utvecklingen i bundsförvanten Venezuela och de allt hårdare amerikanska sanktionerna har lett till en svår ekonomisk situation i Kuba.

Nya civilsamhällesaktörer såsom oberoende journalister, akademiker, entreprenörer och konstnärer har växt fram i takt med expansionen av internet de senaste åren. De söker en debatt utanför statligt kontrollerade fora men verkar i en juridiskt oklar situation. Många av dem rapporterar om övervakning och hot från säkerhetstjänsten. Politiskt olikvänligt och deras familjemedlemmar utsätts för trakasserier av polis och säkerhetstjänst och ibland även för godtyckliga frihetsberövanden. Oppositionellas möten och sammankomster förhindras frekvent av

säkerhetstjänsten, exempelvis genom att deltagare hindras att lämna sina bostäder.

Kubanska oberoende människorättsorganisationer uppskattade antalet politiska fångar i kubanska fängelser 2019 till mellan 70 och 130 personer. Samma år utnämnde *Amnesty International* sju nya samvetsfångar.

Rättsväsendet är i praktiken underställt den verkställande makten och strafflagstiftningen innehåller svepande brottsrubriceringar som används för att anhålla och döma oliktänkande. Regeringen har aviserat att en ny straffrättslag ska utarbetas i enlighet med den nya konstitutionen. Villkoren i fängelserna är undermåliga vad gäller hygien, kost, utrymme och tillgången till mediciner. Dödsstraff är inte avskaffat men ett *de facto moratorium* råder sedan 2003.

Alla kubaner garanteras tillgång till utbildning och sjukvård. Medellivslängden är bland de högsta i regionen och så gott som hela befolkningen är läskunnig. De senaste decennierna har dock kvaliteten på utbildning och hälsovård försämrats. Majoriteten lever under knappa ekonomiska förhållanden och bristen på varor har ökat i takt med den försämrade ekonomiska situationen.

Tillgången till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) är god. Staten har på senare tid erkänt våld i nära relationer som ett samhällsproblem. Könsstereotypa föreställningar om kvinnors och flickors roll i samhället kvarstår, samtidigt som en relativt hög nivå av formell jämställdhet har uppnåtts. Kvinnor är väl representerade i det offentliga och politiska livet och utgör 53 procent av ledamöterna i parlamentet. Antalet kvinnor på högre poster inom regeringen och politbyrån är dock lägre

Afrokubaner på Kuba är i regel mer utsatt än övriga delen av befolkningen. De är överrepresenterade bland de mest resurssvaga, lever i de sämsta bostadsområdena och är i högre utsträckning utsatta för trakasserier från polisen. Samtidigt är afrokubaner underrepresenterade i beslutsfattande positioner och i den inkomstbringande turistindustrin.

Den nya konstitutionen har inneburit ökade rättigheter för hbtq-personer. De sexuella rättigheterna fastslås och diskriminering på grund av könsidentitet och sexuell läggning förbjuds. Den tidigare referensen till äktenskapet som en union mellan man och kvinna har tagits bort, vilket vilket möjliggör en legalisering för samkönade äktenskap i framtiden.

Kuba är det enda landet i Latinamerika som *Amnesty International* och andra oberoende övervakare av de mänskliga rättigheterna inte har tillträde till. Kuba har heller inte utfärdat någon stående inbjudan till FN:s specialrapportörer.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

Enligt Kubas konstitution från 2019 är kommunistpartiet samhällets och statens främsta ledande kraft. Konstitutionen saknar referens till någon maktodelningsprincip. Nationalförsamlingen utser domare i Högsta domstolen och övriga domare utses av provins- eller kommunförsamlingar. Kuba saknar författningsdomstol, och nationalförsamlingen avgör lagars förenlighet med konstitutionen. Riksåklagaren är underordnad presidenten och både riksåklagare, åklagarmyndighet och domare mottar instruktioner från statsrådet, en del av nationalförsamlingen.

Den reformerade konstitutionen innehåller ett antal formella förbättringar vad gäller rättsväsendets oberoende. Domstolarna är inte längre hierarkiskt underordnade nationalförsamlingen och statsrådet. Formellt finns rätt till upprättelse vid kränkning av de mänskliga rättigheterna, men det finns inga oberoende institutioner som enskilda kan vända sig till för att anmäla övergrepp. Det rättsliga skyddet har stärkts genom införandet av *habeas corpus* (ung. rätten att vid frihetsberövande få veta vad man misstänks eller anklagas för) och oskuldspresumtion. En ny straffrättslag ska utarbetas i ljuset av den nya konstitutionens föreskrifter.

Lagen föreskriver stränga straff för olagligt berikande av myndighetsföreträdare och andra statsanställda och det finns ett riksrevisorsämbete för att bekämpa korruption på alla nivåer. När Raúl Castro kom till makten 2008 inleddes en satsning mot korruption som fortsatt under nuvarande president Miguel Díaz-Canel. Avsaknaden av

transparens och det begränsade utrymmet för oberoende media innebär dock att det är svårt att få en uppfattning om förekomsten av korruption i Kuba. Låga löner för statligt anställda och höga levnadskostnader har skapat en grogrund för byråkrater, företagsledare och anställda att använda sin position för att dryga ut inkomsten.

Privat näringsverksamhet kräver särskilt tillstånd och är för närvarande tillåtet inom hundratalet service- och hantverksyrken. Det förekommer uppgifter om att tillståndsgivning och anställningsförfaranden inom den attraktiva turistindustrin är förknippade med korruption. Alla stora företag är statliga eller offentlig-privata och det saknas transparens i upphandlingsprocesser. *Transparency Internationals* index för upplevd korruption 2019 placerar Kuba på plats 60 av 180 länder.

Rättssäkerhet

Kommunala och provinsiella domstolar, inklusive civilrättsliga, samt en Högsta domstol finns. Straffbarhetsåldern är 16 år. Rättegångar är öppna för allmänheten om de inte anses röra rikets säkerhet, vilket rättegångar med politiska förtecken oftast anses göra. Rättssystemet är i praktiken underställt den verkställande makten. Rättssäkerheten är särskilt svag för politiskt oliktankande, oberoende journalister och människorättsförsvarare. En åtalad person har rätt till en offentlig försvarare, vilken dock måste vara medlem i det statliga advokatsamfundet. Det förekommer uppgifter om att tilltalade sällan informeras om vad de anklagas för eller möter sin försvarare först i samband med rättegången. Oberoende advokater som tillhandahåller juridisk rådgivning har utsatts för godtyckliga åtal och trakasserier av säkerhetstjänsten.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffriheten är utbredd vad gäller övergrepp begångna av säkerhetstjänst och polis. Säkerhetstjänst och polis beslagtar ofta politiskt oliktankandes egendom utan dokumentation. Myndigheterna förnekar rutinmässigt brotten och de utreds sällan. Konstitutionen föreskriver emellertid en rätt att framföra klagan mot staten för att få upprättelse, och lagstiftning finns för denna konstitutionella rätt sedan 2019.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kommunistpartiet är det enda tillåtna partiet. Mindre politiska grupper finns spridda över landet och verkar illegalt med risk för förföljelser och sanktioner. De har begränsad möjlighet att nå ut med sina budskap till följd av statens dominans över medierna, finansieringsrestriktioner samt inskränkt mötesfrihet. Kommunistpartiets högsta organ är partikongressen som hålls vart femte år. Förste partisekreterare är tidigare statschefen Raúl Castro. Nationalförsamlingen med 605 ledamöter är högsta lagstiftande organ. Kuba har ett av världens mest jämställda parlament med 53 procent kvinnliga ledamöter. Nationalförsamlingen väljer president, Statsråd med 18 ledamöter (lika många kvinnor som män) och utser på förslag av presidenten premiärminister och ministerråd. Av ministerrådets 32 ministrar är sju kvinnor.

Miguel Díaz-Canel utsågs till president 2018 och Manuel Marrero Cruz utsågs till premiärminister 2019. Premiärministerposten återinrättades i samband med att den nya konstitutionen antogs. Mandatet till höga politiska poster är begränsat till två gånger fem år med en åldersgräns på sextio år för att kunna väljas.

Nationalförsamlingen sammanträder vid två tillfällen om året och överlåter däremellan rätten att anta lagar och förordningar till statsrådet. Valdeltagandet vid folkomröstningen om en ny konstitution i februari 2019 uppgick till drygt 84 procent vilket var det lägsta i kubansk historia. Omröstningen föregicks av en relativt inkluderande konsultationsprocess som modifierade det ursprungliga utkastet på flera punkter, varav det viktigaste var att införandet av könsneutralt äktenskap togs bort. Trots att det är förbjudet enligt lag att bedriva valkampanj förde regeringen en intensiv kampanj. Flera av de aktörer som uppmanade befolkningen till att rösta nej utsattes för trakasserier och gripanden.

Enligt den nya vallagen som antogs 2019 hålls val till national- och kommunalförsamlingar vart femte år. Rösträtt och valbarhet inträder vid 16 års ålder. Undantagna är fångar, inklusive villkorligt frigivna, samt personer med allvarlig psykisk sjukdom. Utländska oberoende valobservatörer tillåts inte. Samtliga kandidater till valen måste godkännas

av regeringstroga valberedningar. Kandidaterna presenteras sedan för väljarna enligt principen en kandidat, en röst. Valdeltagandet har historiskt uppgått till omkring 90 procent, men har sjunkit och uppgick vid senaste parlamentsvalet 2018 till 86 procent. Det är formellt sett inte obligatoriskt att rösta men så kallade revolutionskommittéer, som finns i alla bostadskvarter, kontrollerar om röstberättigade utnyttjar sin rösträtt. Enligt International IDEAs *The Global State of Democracy* (GSOD) är Kuba det enda landet i Latinamerika och Karibien som under de senaste fyra decennierna inte har upplevt en övergång till demokrati.

Det civila samhällets utrymme

Officiellt registrerade civilsamhälleorganisationer, så kallade mass- eller yrkesorganisationer, är vanligtvis statligt finansierade och kontrollerade. I takt med expansionen av internet har det skett en framväxt av nya civilsamhällesaktörer såsom oberoende journalister, akademiker, entreprenörer och konstnärer som söker en debatt utanför den statligt sanktionerade. En ny typ av ”cyberaktivism” kan skönjas i det kubanska samhället, genom vilken olika aktörer söker tänja på gränserna för statens dominans av medierna. Dessa aktörer, liksom andra från staten oberoende civilsamhällesorganisationer och oppositionella politiska partier, tillåts dock inte registrera sig. Utan att officiellt registreras som exempelvis journalist, förening eller organisation kan de inte åtnjuta något som kan liknas vid press-, yttrande- eller organisationsfrihet i sitt yrkesutövande enligt kubansk lagstiftning. Många gånger anses istället deras agerande bryta mot rikets säkerhet och de löper risk ställas inför rätta eller exempelvis åläggas med utreseförbud. En annan begränsning för icke-registrerade civilsamhällesorganisationer, inklusive oppositionella politiska partier, är att de är hänvisade till att söka finansiering via informella kanaler och därmed riskerar att bryta mot lagen. Specialiserade enheter inom inrikesministeriet ansvarar för att övervaka och infiltrera oberoende politisk aktivitet. Människorättsförsvarare, företrädare för politiska partier och andra som driver frågor om medborgerliga och politiska rättigheter vittnar om att de utsätts för repressalier i form av gripanden, beslagtagande av tillhörigheter och godtyckliga reserestriktioner. Enligt den oberoende människorättsorganisationen *Centro Cubano de Derechos Humanos* fanns 223 individer på en ej publicerad statlig lista över personer som inte fick resa ut från Kuba 2019. Människorättsförsvarare

rapporterar att de ofta nekas anställningar och utbildningsplatser på grund av sina politiska aktiviteter. Människorättsorganisationen *Cuban Prisoners Defenders* rapporterade 2019 att antalet landsförvisningar hade ökat. Kuba placeras av civilsamhällesorganisationen CIVICUS, som enda land i Amerika, i kategorin *stängt*, vilket innebär bedömningen att utrymmet för civilsamhället är obefintligt, både rättsligt och praktiskt.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Inga politiska mord eller utomrättsliga avrättningar har rapporterats 2019. Rapporter förekommer om att arresterade människorättsförsvarears vistelseorter varit okända i flera dagar innan deras familjemedlemmar underrättats. Det finns inga uppgifter om systematisk tortyr, men fångar och i synnerhet politiska fångar, vittnar om psykiska och fysiska övergrepp från fängelsepersonal och medfångar. Villkoren i fängelserna avseende hygien, kost och utrymme samt tillgång till mediciner är undermåliga. Kuba ger inte oberoende internationella organisationer eller människorättsorganisationer tillträde till fängelser för att kunna verifiera situationen. Människorättsorganisationer inom landet bedömer att andelen fångar per 100 000 invånare kan vara över 800, men aktuell officiell statistik saknas.

FN:s kommitté mot tortyr har vid flera tillfällen uppmanat Kuba att utföra oberoende utredningar av klagomål om tortyr och grym och omänsklig behandling. Kuba accepterade 2009 formellt ett besök av FN:s specialrapportör mot tortyr men besöket hade i december 2019 ännu inte ägt rum. 2017 besökte FN:s specialrapportör om människohandel landet, vilket var första gången på tio år som en specialrapportör med mandat från FN:s råd för mänskliga rättigheter bjöds in.

Att organisera prostitution är förbjudet och prostitution är förbjudet för barn under 16 år. För personer i prostitution över 16 år förekommer det att den breda brottsrubriceringen "social farlighet" används, vilket kan ge upp till fyra års fängelse. Prostitutionen har ökat, i takt med den växande turismen. Regeringen gör ansträngningar för att lagföra personer som ägnar sig åt människohandel, särskilt när det rör barn eller unga.

Dödsstraff

Domstolar kan utdöma dödsstraff i exceptionella fall, såsom brott mot statens självständighet eller territoriella integritet, uppmuntrande till väpnat ingripande mot staten, hjälp till fienden, spionage, terrorism, folkmord och handlingar som inkräktar på den militära eller politiska makten. Ett *de facto moratorium* råder dock sedan 2003.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Konstitutionen föreskriver att de mänskliga rättigheterna är universella och okränkbara samt förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Svepande brottsrubriceringar gör det dock möjligt att på lösa grunder anhålla och döma personer, inklusive innan ett brott har begåtts. Oliktänkande, oberoende journalister och människorättsförsvarare anhålls ofta med misstanke om brotten ”social farlighet”, ”lösdriveri”, ”olydnad” ”förakt mot överhögheten”, och ”upproriskhet”. Strafflagen stipulerar maxtider för anhållanden men dessa kan vid exceptionella omständigheter förbigås, vilket tillämpas bland annat mot politiskt oliktänkande.

Oberoende kubanska människorättsorganisationer uppskattade att antalet politiska fångar i kubanska fängelser uppgick till mellan 70 och 130 år 2019. Ledaren för den största oppositionella rörelsen i landet *Unión Patriótica de Cuba* (UNPACU), José Daniel Ferrer García, greps i oktober 2019 tillsammans med tre andra medlemmar av organisationen. Ferrer hölls anhållen utan möjlighet att kommunicera och familjens ansökan om *habeas corpus* avvisades initialt. Ferrer blev delgiven vilket brott han anklagades för 45 dagar efter gripandet. Under året utnämnde *Amnesty International* sju nya samvetsfångar i Kuba, däribland Ferrer och de tre övriga UNPACU-medlemmarna. Även journalisten Roberto de Jesús Quiñones, som dömdes till ett års fängelse i augusti 2019, utnämndes till samvetsfånge.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen garanterar yttrandefrihet och pressfrihet ”i enlighet med lagen och samhällets syfte”. Så kallad kontrarevolutionär propaganda och kritik mot presidenten och övrigt politiskt ledarskap kan bestraffas med fängelse. Statliga massmedier är enligt konstitutionen de ”huvudsakliga” medierna och fungerar i praktiken som kommunistpartiets språkrör.

Kuba rankades 2019 som nummer 169 av 180 länder i *Reportrar utan gränser* pressfrihetsindex och beskrivs som "icke-fritt" av *Freedom House*. Enligt *Sociedad Interamericana de Prensa* (SIP) registrerades 154 fall av repression mot oberoende journalister under 2019. *The Committee to Protect Journalists* placerade 2019 Kuba på listan över de tio länder med mest repressivt medieklimat i världen.

Det kubanska medielandskapet befinner sig trots restriktionerna i förändring. Internetanvändningen uppgick till 49 procent av befolkningen i 2019 och i takt med den ökade tillgången till internet har en politiskt oberoende debatt växt fram. De som deltar i debatter på internet riskerar repressalier från kubanska myndigheter, dels på grund av otydlighet om var gränsen för yttrandefriheten går, dels för att de på grund av deras icke-legala status. Många vittnesmål indikerar en ökad förekomst av repressalier mot journalister som skriver för alternativa medier det senaste året. Flera journalister har sett sig tvingade att lämna Kuba. De som är fortsatt verksamma i Kuba rapporterar att de utsätts för övervakning av och hot från säkerhetstjänsten samt reserestriktioner. Även utländska journalister idkar självcensur för att kunna verka i landet.

Sedan ikraftträdandet av lagdekret 370 om "informatisering av samhället" 2019 är det olagligt att inneha en webbplats med servern placerad utomlands. Dekretet bedöms kunna påverka de flesta oberoende kubanska nyhetssajters och bloggares förutsättningar av verka. Dekretet förbjuder också spridning av information i sociala medier "i strid med människors sociala intresse, moral och integritet". Överträdelser kan leda till böter och konfiskering av utrustning.

Kulturektorn har präglats av en relativt stor frihet. Även om den lyder under samma restriktioner vad gäller yttrande- och organisationsfrihet som övriga samhällssektorer har en begränsad del samhällskritisk teater, konst, litteratur och film i praktiken tolererats av myndigheterna. De flesta bokförlag är statliga och regimkritisk musik och litteratur är inte öppet tillgängliga i landet. Även den akademiska friheten är begränsad och flera universitetsprofessorer och forskare har avskedats efter att ha uttalat sig eller publicerat kritiska texter om Kuba. Utrymmet för den kulturella sektorn har krympt efter 2018 då dekret 349 trädde i kraft och förbjöd "tillhandahållandet av konstnärliga tjänster" i offentliga eller privata

utrymmen utan förhandsgodkännande från kulturministeriet. De som anställer eller betalar personer för konsttjänster och konstnärerna själva riskerar påföljder, inklusive böter, konfiskering av material och återkallande av licenser. *Amnesty International* har kritiserat att flera artister gripits och trakasserats efter att de ifrågasatt förordningen. Oberoende konstnärer har drabbats särskilt hårt.

Vissa regimkritiska nättidningar och bloggar är blockerade i Kuba men de flesta internationella nyhetssidorna kan läsas.

Den så kallade munkavlelagen, *Ley Mordaza*, föreskriver fängelsestraff på upp till 20 år för den som överlämnar information till USA vilken kan användas för att stärka anti-kubanska element eller för distribution eller reproduktion av så kallat omstörtande material från den amerikanska regeringen.

Den oberoende journalisten Roberto de Jesús Quiñones, verksam på CubaNet, arresterades i april 2019 utanför domstolen i provinsen Guantánamo när han bevakade en rättegång. Han släpptes fem dagar senare men en straffrättslig process inleddes och Quiñones dömdes senare till ett års fängelse efter anklagelser om ”motstånd” och ”olydnad” för att inte ha betalt den bot som ålades honom vid frisläppandet i april. Flera människorättsorganisationer inklusive *PEN International*, *CPJ*, *Article 19*, *Human Rights Watch* och *Amnesty International* har fördömt domen. Roberto de Jesús Quiñones har utnämnts som samvetsfånge av *Amnesty International*.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen föreskriver mötes-, demonstrations- och föreningsfrihet ”för lagliga och fredliga ändamål, med respekt för ordning och de krav som ställs upp i lagen”. Medlemskap i politiska partier, fackföreningar eller föreningar som är oberoende och inte godkända av staten är förbjudet i lag. Oberoende organisationer beviljas inte tillstånd att demonstrera. För att registrera en förening krävs att organisationen kan visa att inte någon annan organisation utför liknande aktivitet och att föreningen inte ska ägna sig åt aktiviteter som ankommer på staten. Ofta får oberoende organisationer som ansöker om registrering inte svar på sin ansökan från myndigheterna och de tvingas verka med risken att anklagas

för illegal föreningsverksamhet, vilket utgör en brottslig handling. Justitieministeriet har befogenhet att godkänna eller neka registreringen av en organisation.

Polis och andra myndighetsrepresentanter hindrar människorättsförsvarare och oberoende journalister från att lämna sina hem för att delta i demonstrationer. Organisationen *Damas de Blanco*, ursprungligen en grupp kvinnliga anhöriga till politiska fångar, har sedan mars 2016 regelbundet hindrats från att demonstrera och delta i söndagsmässor. Organisationen uppgav att dess hundratal medlemmar 2019 utsattes för 1122 frihetsberövanden. Det händer också att myndigheterna organiserar folkmassor mot oliktankande, så kallade *actos de repudio*, för att förhindra regimkritiska sammankomster eller på olika sätt svartmåla oliktankande. Vid flera tillfällen har politiskt oliktankande hotats eller misshandlats offentligt av folk på gatan med polis och säkerhetstjänst som passiva åskådare.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen föreskriver religionsfrihet och förbjuder diskriminering på grund av religion. men religionsfriheten kan begränsas i lag. Trossamfund måste registrera sig och offentliggöra sina finansieringskällor, ange plats för sin religiösa verksamhet samt avge försäkran om att de inte duplicerar andra samfunds verksamheter. 2019 rapporterade organisationen *Christian Solidarity Worldwide* en negativ utveckling för religions- och övertygelsefrihet. Som exempel nämner organisationen att den mottagit 260 dokumenterade fall av överträdelser. Organisationen uppger att församlingsmedlemmar och religiösa ledare mottagit hot från säkerhetstjänsten, på godtyckliga grunder förhindrats lämna landet samt förhindrats delta i mässor eller bedriva verksamhet.

Officiell statistik om religiös tillhörighet saknas. Trosinriktningar med störst antal utövare är den katolska kyrkan, olika protestantiska samfund samt *Santería*, en kubansk religion med afrikanska rötter och katolska influenser. Den katolska kyrkans ställning har stärkts de senaste decennierna och andelen kyrkligt engagerad i befolkningen har ökat. Påve Fransiskus besökte Kuba i september 2015 och dessförinnan Påve Benedictus XVI år 2012.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

En politik för full sysselsättning är en hörnsten i det kubanska, kommunistiska systemet. Majoriteten av arbetskraften är statligt anställda, men andelen verksamma i den privata sektorn har som en följd av ekonomiska reformer vuxit till 25–30 procent. Flertalet inom de drygt 100 tillåtna yrkeskategorierna i privata sektorn är egenföretagare. Arbetslösheten är enligt officiella siffror cirka tre procent, men undersysselsättningen är hög. Kuba har ratificerat samtliga av Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Arbetstgares rättigheter kringkärs dock i praktiken. Fackföreningar måste vara knutna till paraplyorganisationen *Central de Trabajadores de Cuba* (CTC) som kontrolleras av kommunistpartiet. Den nya konstitutionen medger inte strejkrätt.

Flera små, oberoende arbetarorganisationer verkar olagligt eftersom de nekas registrering. Tillsammans bildar de *Asociación Sindical Independiente de Cuba* (ASIC). ILO har under 2018 och 2019 behandlat en anmälan från ASIC rörande överträdelser som organisationen anser att kubanska staten begått mot dess medlemmar, inklusive gripanden, trakasserier och avskedanden på grund av facklig verksamhet. ILO har uppmanat Kuba att garantera föreningsfrihet och att tillse att de brott som har begåtts utreds.

Lönesättningen bestäms av staten. 2019 höjdes medellönen till 1 067 kubanska pesos, ca 370 kronor per månad, en ökning av medellönen med 27 procent jämfört med föregående år.

Reallönerna har dock sjunkit under en längre tid och en överväldigande majoritet av befolkningen kan inte leva på sin lön utan skaffar kompletterande inkomster ofta genom informella arbeten. Många kubaner får även ekonomiskt stöd från släktingar i utlandet. Det finns inga officiella siffror på remitteringarnas totala värde, men olika källor anger att de ligger på mellan tre till åtta procent av landets BNP och att drygt 60 procent av befolkningen mottar remitteringar.

Lagstiftningen garanterar rätten till begränsad arbetstid, semester, föräldraledighet och pension. Det finns även en arbetslagstiftning som

garanterar personer anställda i den växande privata sektorn vissa sociala förmåner. Konstitutionen förbjuder diskriminering på grund av kön, sexuell läggning, könsidentitet, ålder, etnicitet, hudfärg, trosuppfattning, funktionshinder, nationellt eller territoriellt ursprung eller annan omständighet som går emot mänsklig värdighet. Diskriminerande och politiskt motiverade uppsägningar förekommer dock. Myndigheterna kan fastställa att en person är "olämplig" att arbeta, vilket vanligtvis hänförs till politisk övertygelse, inklusive vägran att ansluta sig till den officiella fackföreningen CTC. Förbudet mot oberoende fackföreningar begränsar arbetstagaress möjlighet att få frågan om felbehandling vid avskedat provat. Minimialdern för arbete är 17 år, vilket i allmänhet respekteras. Lagen garanterar rätt till skydd, säkerhet och hygien på arbetsplatsen, men effektiva kontroller och uppföljningsmekanismer saknas emellertid. Den allmänna bristen på resurser och säkerhetsutrustning försvårar genomförandet av arbetslagstiftningen.

Tvångsarbete för vuxna är inte förbjudet. Det förekommer att fångar tvingas arbeta inom jordbruket eller byggsektorn samt att myndigheterna utnyttjar befolkningen i så kallade frivilligprojekt. Vägran att delta i projekten kan bestraffas med böter eller fängelse.

I den pågående ekonomiska reformprocessen, som bland annat syftar till att attrahera utländska investeringar, blir företagens sociala ansvar viktigare. Processen försvåras av att staten uppfattar sig som enda garanten för sociala frågor. Arbetsgivare, inklusive internationella företag och organisationer, kan som regel inte anställa och betala arbetstagare direkt. Istället anställer staten arbetstagare genom bemanningsbyråer och betalar endast ut mellan fem och 20 procent i lön till arbetstagaren av det som debiteras den utländska investeraren. Utländska företag verksamma inom turistnäringen uppmanas av myndigheter att ha en nolltolerans kring prostitution, människohandel och droger.

Staten dominerar ekonomin men en tredjedel av arbetskraften är aktiva inom privata sektorn. Steg som tagits för att institutionalisera den privata sektorn har välkomnats av egenföretagare, men många vittnar om svårigheter med att driva verksamhet, inklusive en tungrodd byråkrati, höga skattesatser och begränsningar i möjligheten att expandera.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Alla kubanska medborgare har enligt konstitutionen rätt till likvärdig och avgiftsfri läkar- och sjukvård. Läkartätheten är hög och uppgick till åtta läkare per 1 000 invånare år 2018 enligt Panamerikanska hälsoorganisationen PAHO. Kuba har gjort stora satsningar på förebyggande hälsovård. Medellivslängden i Kuba är en av de högsta i Latinamerika med 81 år för kvinnor och 77 år för män.

Sex- och samlevnadsundervisningen har en framträdande plats i exempelvis skolundervisningen och mödra- och barnhälsovården är utbyggd. Spädbarnsdödligheten uppgick till fem per 1 000 födda barn och mödradödligheten uppgick till 37,4 per 100 000 födselar 2019. Ett statligt center för sex- och samlevnadsundervisning finns, *Centro Nacional de Educación Sexual* (CENESEX), som leds av Raúl Castros dotter Mariela Castro. Abort beviljas fram till tionde graviditetsveckan. Andelen tonårsgraviditeter har ökat på senare år och uppgick enligt hälsomyndigheten 2019 till 52 födselar per 1 000 mödrar under 19 år.

Kuba har profilerat sig som mottagare av hälsoturism samt som exportör av läkartjänster och medicinskt kunnande. De låga lönerna har lett till korruption inom vården och bidragit till en omfattande emigration av läkare och annan sjukvårdspersonal. En långvarig brist på läkemedel och medicinsk utrustning, delvis till följd av det amerikanska handelsembargot, har också bidragit till en försämring av den kubanska sjukvården.

Rätten till utbildning

Konstitutionen föreskriver obligatorisk och avgiftsfri utbildning till alla. Utbildningssystemet syftar till att förbereda barn och ungdomar för ett liv i ett socialistiskt samhälle och det förekommer att politisk oliktankande och deras barn relegeras eller förvägras utbildningsplatser. Läs- och skrivkunnighet uppgår enligt FN:s utvecklingsprogram, UNDP, till nära 100 procent och utbildningssektorn står för drygt 13 procent av statens utgifter. Grundskolan omfattar nio års obligatorisk skolgång och därefter erbjuds treåriga yrkesinriktade program eller treåriga teoretiska utbildningar. Den genomsnittliga skolgången är 11,5 år.

Kvaliteten på utbildningsväsendet har försämrats under senare år. Sedan staten 2010 tillät lärare att ge privatlektioner har ett system för privatlektioner växt fram. Det skapar problem för barn till familjer som inte har råd att betala privatlektioner, eftersom dessa ofta är en förutsättning för att klara inträdesprov till universitetet. Det förekommer uppgifter om korruption inom utbildningssektorn.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Den uttalade målsättningen för det ekonomiska och politiska systemet är social rättvisa och jämlikhet. Kvaliteten på det sociala skyddsnätet i Kuba har dock kontinuerligt försämrats och majoriteten lever under mycket knappa förhållanden.

Utvecklingen i viktigaste bundsförvanten Venezuela, de allt hårdare amerikanska sanktionerna samt den långsamma implementeringen av planerade ekonomiska reformer har lett till en svår ekonomisk situation. Det har bland annat inneburit varubrist i landet, även på basvaror såsom kyckling, mediciner, toalettpapper, bränsle och gas. Under innevarande amerikansk administration har embargot successivt tillämpats allt hårdare. Uteblivna inkomster från amerikanska turister har drabbat den privata sektorn hårt eftersom många egenföretagare säljer varor och tjänster till turister. Arbetslöshetsersättningar och pensioner har gått ner i reala termer. Antalet subventionerade livsmedel som samtliga medborgare mottar varje månad genom ransoneringskort har också minskat. Följden blir att en genomsnittlig månadslön inte räcker för att täcka ett hushålls grundläggande behov. Rätten till bostad är garanterad i lag och befolkningen har i allmänhet tillgång till gratis eller subventionerat boende.

Den ekonomiska reformprocessen har fått till följd att den sociala ojämlikheten har ökat. Vissa har kunnat skaffa sig goda inkomster i den privata sektorn medan andra har fått se sin köpkraft minska. Systemet med dubbla valutor, en konvertibel valuta (CUC) som är knuten till den amerikanska dollarn och en nationell valuta (CUP), har också förstärkt de sociala skillnaderna i landet. Personer med tillgång till CUC, framförallt anställda av utländska företag, inom turistnäringen eller de som mottar pengar från släktingar i utlandet, har en betydligt högre levnadsstandard än genomsnittet. De materiella skillnaderna mellan stad och landsbygd är

stora, och den östra delen av landet är generellt mindre ekonomiskt utvecklad.

Kuba har en långsam befolkningstillväxt som inom några år riskerar bli negativ. Den svåra ekonomiska situationen och den omfattande emigrationen av framförallt unga människor, i kombination av hög förväntad livslängd, har lett till låga födelsetal och en åldrande befolkning.

Kuba placeras på plats 72 av 185 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Jämställdhet mellan könen är föreskrivet i konstitutionen och Kuba har, i många avseenden, uppnått en hög nivå av jämställdhet. Det kubanska samhället präglas dock fortfarande av patriarkala attityder och stereotypa uppfattningar om kvinnors och mäns roller och ansvar i och utanför hemmet.

Kvinnor och män har lika rätt till arbete, utbildning och hälsovård. Kvinnor är väl representerade i det offentliga och politiska livet och utgör 53 procent av ledamöterna i parlamentet. Antalet kvinnor på högre poster är dock färre, till exempel är endast 23 procent i politbyråns kvinnor, och 20 procent av ministrarna. Tillgången till förskolor, äldreboende och föräldraledighet har underlättat kvinnors inträde på arbetsmarknaden och de är väl representerade inom många tekniska yrken och är i majoritet inom de flesta universitetsutbildningar. Kvinnor förvärvsarbetar i lägre utsträckning än män, 2018 var 49 procent av kvinnorna i arbetsför ålder yrkesverksamma enligt UNDP, jämfört med 77 procent av männen.

Kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter respekteras generellt och i konstitutionen finns en hänvisning till dessa rättigheter. Därtill har i konstitutionen lagts till att kvinnor ska skyddas mot våld i hemmet. Regeringen har också uppvisat en öppenhet att diskutera våld i nära relationer, vilket är en effekt av utbredningen av internet och att sociala medier och aktörer inom landet lyckats lyfta fram ämnet. Frågan om en särskild lag mot sexuellt och könsrelaterat våld har också börjat debatteras i landet.

Barnets rättigheter

Konstitutionen föreskriver ett särskilt skydd för barn och ungdomar. Det råder emellertid en fördröjning i implementering av internationella åtaganden i den nationella lagstiftningen. Kuba har av FN:s kommitté för barnets rättigheter uppmanats att häva reservationen till konventionens artikel 1, som medger en myndighetsålder på 16 år istället för 18.

Äktenskap kan i fall där förälder eller förmyndare medger, ingås vid 14 år för flickor och 16 år för pojkar. Barnaga är inte förbjudet och lagstiftningen tillåter så kallad måttlig kroppslig bestraffning.

Det kubanska skolsystemet är ideologiskt präglad och studenter förutsätts medverka i olika politiska aktiviteter till stöd för revolutionen. Det förekommer uppgifter om att barn utnyttjas av myndigheterna för att organisera protester mot oliktankande.

Den ekonomiska situationen och särskilt varubristen utgör en utmaning för familjer att kunna garantera en fullgod och näringsriktig kost för barn. Enligt Unicef är förekomsten av anemi hos gravida och barn under tre år ett problem, särskilt i de fattigare östra delarna av landet.

Sexuell myndighetsålder är 16 år. Kubanska myndigheter verkar för att förhindra sexuellt utnyttjande av barn. Tillförlitlig offentlig statistik saknas vad gäller omfattning av sexuellt utnyttjande av barn.

Lagen förbjuder barnarbete och minimiålder för arbete är 17 år, med vissa undantag för praktik och tillfälliga arbetsuppgifter. Elever förutsätts dock varje år ägna viss tid åt vad som benämns som samhällstjänst, till exempelarbete inom jordbruk, vilket är vanligast, insektsbekämpning eller socialt arbete.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Diskriminering på grund av etnicitet, hudfärg, nationalitet och religiös åskådning är enligt konstitutionen förbjudet.

I likhet med andra länder i regionen har Kuba en historia av kolonisering och slavhandel. I regional jämförelse avskaffades slaveriet relativt sent i Kuba och afrokubaner faller fortfarande offer för rasism, diskriminering och fördomar. Afrokubaner är överrepresenterade bland de mest

resurssvaga, lever i de sämsta bostadsområdena och är i högre utsträckning utsatta för trakasserier från polisen. Uppskattningar från flera människorättsgrupper pekar på att afrokubaner är kraftigt överrepresenterade i Kubas fängelser och behandlas sämre än sina medfångar av annan etnisk härkomst. Afrokubaner är underrepresenterade i beslutsfattande positioner och i den inkomstbringande turistindustrin. 2019 lanserade Kubas regering ett särskilt program för att bekämpa rasism.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Regimens inställning till hbtq-personer har gradvis förändrats. I den nya konstitutionen lades diskrimineringsgrunderna sexuell läggning och könsidentitet till i diskrimineringslagen. Raúl Castros dotter Mariela Castro som under många år lett det nationella institutet för sex- och samlevnadsundervisning, CENESEX, har varit en förespråkare för hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna. Fördomar är dock fortfarande utbredda och hbtq-personer hindras i samma utsträckning som andra grupper i civila samhället från att oberoende från regimen organisera sig, sprida information och driva sakfrågor. I maj 2019 greps flera hbtq-aktivister efter att ha anordnat en alternativ prideparad då den officiella prideparaden ställdes in för första gången sedan 2008.

I det ursprungliga förslaget till ny konstitution fanns en bestämmelse om samkönade äktenskap, vilken efteråt påtryckningar från bland annat kyrkliga rörelser togs bort i den slutgiltiga versionen. Äktenskap definieras nu i konstitutionen som "en social och juridisk institution" och "en form av familjorganisation". Samkönade äktenskap är därmed inte uttryckligen tillåtna – men äktenskapet är heller inte som förut definierat som en union mellan man och kvinna. Frågan om samkönade äktenskap kommer aktualiseras igen när en ny familjelag ska antas. Sedan 2008 har kubaner laglig rätt till statsfinansierade könskorrigeringar.

Flyktingars och migranters rättigheter

Kuba har inte ratificerat FN:s flyktingkonvention, men landets konstitution medger rätten till asyl för personer som förföljs i sina hemländer för sina ideal eller för sin kamp för rättigheter som är i linje med den kubanska revolutionens värdegrund. Det finns ingen formell

procedur för en asylansökan, men myndigheterna skickar generellt inte tillbaka asylsökande till länder där deras liv hotas. Enligt FN:s flyktingorgan, UNHCR, fanns det 237 kvotflyktingar i Kuba i december 2019 som tilläts vistas tillfälligt i landet under UNHCR:s beskydd.

Mer än två miljoner kubaner, närmare 20 procent av befolkningen, har lämnat Kuba sedan revolutionen 1959. Majoriteten har bosatt sig i USA. 2017 upphävde USA sina förmånliga migrationsregler gentemot kubaner. Reglerna hade inneburit rätt till ekonomiskt bistånd och rätt till permanent uppehållstillstånd efter ett år, oavsett om inresan via land skett med giltigt visum eller inte. Den kubanska emigrationen till USA sjönk initialt kraftigt, men har på senare tid börjat stiga. Under det amerikanska fiskala året 2019 sökte nästan 21 000 kubaner asyl i USA, jämfört med drygt 7000 år 2018. Samtidigt söker sig allt fler kubaner till andra latinamerikanska länder och till Europa.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Konstitutionen förbjuder diskriminering av funktionsnedsatta och stipulerar statens och samhällets skyldighet att skydda, främja och säkerställa funktionsnedsattas rättigheter. Ett ministerbeslut finns om rätten till lika arbete och lika lön för personer med funktionsnedsättning. Utbildningslagen innehåller bestämmelser om särskilt anpassad utbildning för barn med funktionsnedsättning. Arbets- och socialförsäkringsministeriet är ansvarigt för ett arbetsintegreringsprogram för personer med funktionsnedsättning.

I praktiken begränsas integration i skola, arbete och samhälle på grund av dålig tillgänglighet, brist på hjälputrustning och den allmänna ekonomiska situationen.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kuba

Sverige verkar bilateralt och genom EU för ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i Kuba. Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också på Kuba. Sverige och Kuba skrev 2015 under en bilateral

avsiktsförklaring om samarbete och politiska konsultationer.

Avsiktsförklaringen ger uttryck för Sveriges och Kubas önskan om samarbete och dialog inom en rad olika områden, inklusive mänskliga rättigheter, jämställdhet och hbtq-frågor. Mänskliga rättigheter och demokrati har konsekvent tagits upp inom ramen för den bilaterala dialogen. Sveriges regering beslutade i september 2016 om en bilateral biståndsstrategi för Kuba som löper till 2020 och omfattar cirka 90 miljoner kronor. Samarbetet ska bland annat bidra till stärkt demokrati och jämställdhet samt ökad respekt för de mänskliga rättigheterna. Vidare skrev EU och Kuba den 12 december 2016 under ett avtal om politisk dialog och samarbete. Avtalet, som trädde i kraft provisoriskt den 1 november 2017, omfattar en regelbunden politisk dialog om bland annat mänskliga rättigheter samt samarbete inom områden som bistånd, ekonomiska reformer och handel. Sveriges regering ratificerade avtalet 2019.

Flera FN-organ har kontor i Kubas huvudstad Havanna, bland annat UNDP, Unicef, Unesco, Unfpa, FN:s livsmedels-och jordbruksorganisation (FAO) samt FN:s livsmedelsprogram (WFP). FN-organens möjligheter att verka i frågor som rör mänskliga rättigheter begränsas av att Kuba inte har ratificerat de flesta av FN:s kärnkonventioner om mänskliga rättigheter. Deras möjligheter att verka för att stärka ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är dock generellt större än vad gäller politiska och medborgerliga rättigheter.

Kuba granskades i FN:s universella granskningsmekanismen (UPR) i maj 2018. Sveriges fyra rekommendationer avsåg ratificering av Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) och Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, (ICESCR) utfärda en stående inbjudan till FN:s specialrapportörer och andra mandathållare, samt säkerställa att vallagstiftning liksom respekten för yttrandefrihet och mötesfrihet är i enlighet med internationell standard. Kuba valde att inte acceptera, utan noterade de svenska rekommendationerna.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR), undertecknades år 2008. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt och det tillhörande protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (ICESCR), undertecknades år 2008. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination* (ICERD), ratificerades år 1972.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW), ratificerades år 1980. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (CAT), ratificerades år 1995. Det tillhörande protokollet om förebyggande av tortyr har inte ratificerats.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child* (CRC), ratificerades år 1991. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2007. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (CRPD), ratificerades år 2007. Det tillhörande protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances* (ICED), ratificerades år 2009.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees* (Refugee Convention), har inte ratificerats. Det tillhörande protokollet har inte ratificerats.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court* (ICC), har inte ratificerats.

Regionala instrument

Kuba uteslöts 1962 ur de amerikanska staternas organisation (OAS). Detta beslut upphävdes genom en resolution antagen 3 juni 2009, vilken även anger att Kubas återinträde i organisationen ska bygga på en av Kuba initierad dialogprocess. Kuba har emellertid ännu inte återinträtt som fullvärdig medlem av OAS och har därför inte heller ratificerat några av de interamerikanska konventionerna.